

SKUP 2008 – 41

Prosjekt:	Pensjonsskandalen på Stortinget
Medarbeider:	Irene Halvorsen m.fl.
Publikasjon:	Dagsavisen
Publisert:	August 2008 – d.d.
Medium:	Avis
Tema:	Samfunn

Pensjonsskandalen på Stortinget

Metoderapport til SKUP 2009

INNLEDNING

26. august 2008 avslørte Dagsavisen at seks tidligere stortingsrepresentanter kunne ha fått så mye som 5,7 millioner kroner urettmessig i pensjon i perioden 1998-2008. Det var starten på en sak som førte til at Stortingets presidentskap, for første gang i Stortingets historie, satte landets folkevalgte forsamling under ekstern granskning.

Etter hvert som vi rullet opp saken, kom det fram at Stortingets svært lukrative pensjonsordning har blitt administrert uten noen form for kontroll. Alt har vært basert på tillit. Nesten all saksbehandling har vært muntlig.

I skrivende stund er saken hos Økokrim. Det er ennå for tidlig å si om det kommer til å bli tatt ut tiltale mot en eller flere av pensjonistene som har fått for mye i pensjon.

Stortingets pensjonsstyre, som har administrert ordningen, blir lagt ned etter en hastelovendring som kommer 3. februar. Alt ansvar overføres til Statens Pensjonskasse. Den gullkantede stortingspensjonen kommer også – etter alt å dømme – til å bli kraftig strammet inn. Dette gjelder ikke minst den omstridte 75-årsregelen som hadde utløst pensjon til alle de seks pensjonistene som til slutt ble «felt» i denne saken.

JOURNALISTENE SOM HAR GJORT JOBBEN:

Irene Halvorsen
Kjetil Elsebutangen
Hege Ulstein
Kaia Storvik
Jan Inge Krossli

TITTEL:

Pensjonsskandalen på Stortinget

PUBLISERT:

Dagsavisen 26.08.08 til dags dato. (Alt publisert materiale vedlagt, se vedlegg 1)

REDAKSJON:

Dagsavisen
Politisk avdeling
Postboks 1183 Sentrum
0107 Oslo
Tlf.: 22 99 81 08

JOURNALISTENES MOB.NR. OG E-POST:

Irene Halvorsen: 90 78 74 65, irene.halvorsen@dagsavisen.no
Kjetil Elsebutangen: 99 02 49 03, kjetil.elsebutangen@dagsavisen.no
Hege Ulstein: 98 24 98 00, hege.ulstein@dagsavisen.no
Kaia Storvik: 48 29 58 56, kaia.storvik@dagsavisen.no
Jan Inge Krossli: 92 88 64 02, jan@kommunal-rapport.no

SLIK KOM ARBEIDET I GANG

Dagsavisens politiske avdeling mottok et tips om at Riksrevisjonen undersøkte stortingspensjonene, og at flere representanter kunne ha fått utbetalt alt for mye pensjon. Tipset inneholdt ingen navn på hvilke representanter dette kunne gjelde.

Tipset utløste et systematisk arbeid for å få tak i dokumenter som kunne gi mer informasjon om saken. Vi kontaktet i tillegg en rekke relevante muntlige kilder.

Vi har i mange år drevet kritisk journalistikk på Stortingets mange og svært gode økonomiske ordninger. Vi kjente godt til at de har en gullkantet pensjonsordning andre lønnsinntakere bare kan drømme om. Et samlet Storting har dessuten nylig strammet inn på folketrygdens pensjonsordninger. Det medfører at folk må stå stadig lenger i jobb for å få full pensjon.

At hele systemet har vært basert på tillit til at pensjonistene har oppgitt riktig inntekt ved siden av pensjonen, og at kontrollen har vært så godt som ikke-eksisterende, kjente vi imidlertid ikke til da vi fikk tipset. Dette kom fram under avdekkingen av saken.

Vi tror ikke det var tilfeldig at dette tipset kom akkurat til Dagsavisen. Våre reportere har i mange år arbeidet svært mye med svært mange i og med tilknytning til det politiske miljøet i Norge. Det er mange som har tillit til våre arbeidsmetoder og fokuset i den politiske dekningen vår. I tillegg til å være kritisk til enkeltpersoner i maktposisjoner, er vi også en grunnleggende systemkritisk redaksjon. Det politiske miljøet kan være svært lukket når det gjelder kritikk som ikke bare rammer enkeltpersoner, men politikere fra alle partier og dessuten hele det politiske systemet. I en sak som dette, som handler om spesielle goder som alle de folkevalgte får, og som bare folkevalgte eller de som har jobbet tett med dem i utgangspunktet har hatt innsyn i, skal det mye til å velge å gå til pressen. Vårt langvarige, seriøse kildearbeid er trolig årsaken til at noen valgte å gå til akkurat oss med denne saken.

PROBLEMSTILLINGER

Det viktigste ved starten av prosjektet var å finne ut om det var slik at tidligere stortingsrepresentanter faktisk hadde fått utbetalt pensjon de ikke hadde krav på, og i så fall hvem det gjaldt, og hvordan dette kunne skje.

Problemstillingen ble både utvidet og endret underveis i arbeidet. Etter at vi hadde slått fast at det hadde blitt gjort store feilutbetalinger, og hvem Riksrevisjonen mente hadde fått slike, ble søkelyset flyttet over til selve systemet: Hvordan stortingspensjon blir utbetalt, og hvem som kontrollerer dette. Vi holdt likevel samtidig fast på at de seks personene det gjaldt måtte ettergåas nøye. Men dette var ikke hovedpoenget for oss, i alle fall ikke i forhold til de seks pensjonistene. Vi skjønnte tidlig i arbeidet at det var snakk om svært ulike saker. Mens en av pensjonistene (Magnus Stangeland) hadde mottatt over to millioner kroner for mye, hadde en annen (Kjell Magne Bondevik) mottatt en tidel av det – 200.000 – for mye, og dessuten flere ganger forsøkt å gjøre opp for seg. For oss var størrelsen på beløpet, og hvorvidt pensjonisten hadde forsøkt å ordne opp, viktigere enn den enkelte pensjonistens «kjendisstatus».

Tidligere avsløringer av misbruk av Stortingets ordninger har ofte handlet om enkelttilfeller, at enkeltpersoner eller enkeltgrupper har brutt regler eller tatt seg til rette. Det ble imidlertid raskt klart for oss at pensjonssaken i tillegg handler om en stor, grunnleggende systemsvikt. Vi hadde helt fra starten av som ambisjon at vår dekning skulle føre til en endring av systemet, og helst at stortingspensjonene skulle komme mer på linje med ordningene til alle andre i samfunnet.

Stortinget vedtar pensjonen til «folk flest». Hvis de mener denne ordningen er god nok for alle andre, hvorfor er den da ikke god nok for dem selv? Dette paradokset var viktig å få fram.

ORGANISERINGEN AV ARBEIDET

1. FØRSTE MÅL: SPREKKE SAKEN

Vi bestemte oss umiddelbart for å sette store ressurser på saken. Jobb nummer én var selvsagt å få tak i rapporten Riksrevisjonen hadde sendt til Stortinget. Selv om vi tvilte på at vi ville få utlevert hele rapporten, håpet vi at den hadde et følgebrev med nok informasjon til at vi kunne begynne å nøste. Dette viste seg å holde stikk.

Det første vi gjorde var å oppsøke Riksrevisjonens offentlige journal, som er tilgjengelig via Riksrevisjonens hjemmeside www.riksrevisjonen.no/Aktuelt/OffentligJournal/

Denne offentlige journalen er ikke søkbar, og ettersom vi ikke visste hva slags kontakt Riksrevisjonen hadde hatt med Stortinget, eller når den hadde funnet sted, brukte vi mye tid på å bla oss gjennom alle dokumentene til vi fant brev som ut fra tittel virket relevante.

Vi visste også at Stortinget hadde mottatt brev i saken, og forsøkte i begynnelsen å lete i denne enden. Stortingets offentlige journal er felles for hele huset, det finnes ikke egne journaler for pensjonsstyret eller presidentskapet. Den offentlig journal er tilgjengelig på Stortingets informasjonshjørne og Stortingets ekspedisjonskontor i papirversjon. Den er ikke tilgjengelig i søkbar versjon på nett. De sladder eller lar være å registrere sensitiv informasjon. Stortingets offentlige journal er svært omfattende og det er veldig ressurskrevende å finne fram i den.

Vi kontaktet først Riksrevisjonen per telefon vedrørende innsyn. Deretter sendte vi e-poster til riksrevisjonen@riksrevisjonen.no med begjæring om innsyn i to brev (se vedlegg 2).

Innsynsbejæring
.msg

Innsyn i brev fra
Riksrevisjonen til

Innsynsbejæringen ble innvilget og vi fikk oversendt kopier av brevene via faks om ettermiddagen 25.08.08 (se vedlegg 3). Rapporten med vedlegg fikk vi derimot ikke innsyn i på dette tidspunktet. I brevet fra Riksrevisjonen til Stortingets presidentskap skriver Riksrevisjonen at de i en kontroll har avdekket at seks ikke navngitte tidligere stortingsrepresentanter har mottatt «urettmessig pensjon», og at «feilutbetalingene beløper seg til ca 5,7 mill kroner, fordelt på årene 1998-2008.»

Samtidig brukte vi mye tid på å finne ut, ned til minste detalj, hvordan Stortingets pensjonsordninger fungerer. Dette redegjør vi mer for senere i rapporten.

Vi var flere ganger i kontakt med lederen for Stortingets pensjonsstyre, Sigvald Oppebøen Hansen (Ap). Han ville først ikke bekrefte at pensjonsstyret hadde

mottatt noe brev fra Riksrevisjonen og heller ikke svare på andre spørsmål. Først da vi satt med kopier av brevene, ville han la seg intervju.

Da intervjuet vi også stortingspresident Thorbjørn Jagland om saken.

Dette ga oss grunnlag for å publisere den første saken om pensjonsjukset ca en uke etter at vi mottok tipset.

Dagsavisen 26. august 2008:

*«Jukset til seg millioner.
Seks tidligere stortingsrepresentanter har jukset til seg nær seks millioner i kroner i pensjon. Flere kan bli avslørt, varsler Riksrevisjonen.»*

2. ANDRE MÅL: FÅ UT NAVNENE

Vi jobbet parallelt med å finne ut hvem de seks personene var. Navnene sto oppført i Riksrevisjonens «Rapport: Kontroll av utbetaling av stortingspensjon». Dette var et vedlegg til brevet fra Revisjonen til Stortinget. Vi ble nektet innsyn i rapporten 25.08.2008 og sendte umiddelbart en klage på dette. Både med henvisning til offentlighetsloven og Riksrevisjonslovens § 18¹, som sikrer innsyn i saker Riksrevisjonen har sendt til Stortinget. Vi mente at en klage basert på denne loven ga oss bedre odds enn å klage etter offentlighetsloven.

I påvente av at denne klagen skulle behandles, kontaktet vi en rekke uavhengige kilder som kunne ha innsyn i rapporten. Vi regnet med at dersom vi i det hele tatt fikk innsyn i hele rapporten, ville pensjonsjukserne være anonymisert.

Det ble raskt klart for oss at det fantes en god del personer som relativt lenge hadde hatt kjennskap til Riksrevisjonens rapport. Da vi begynte å kontakte disse kildene var det med en risiko for at noen av dem skulle velge å sprekke saken i andre medier. Det ville vært en måte å ta kontroll over hvordan denne informasjonen skulle komme ut, noe mange av aktørene vi måtte kontakte absolutt kunne ha interesse av. Det er alltid en fordel å ha kontroll over den første presentasjonen av en sak. Derfor ønsket vi å begynne å publisere den første saken raskt etter at vi tok kontakt med de impliserte partene.

Fra kildene fikk vi i løpet av kvelden 25.08 og formiddagen 26.08 bekreftet alle

¹ § 18. Allmennhetens krav på innsyn i Riksrevisjonens dokumenter

Enhver kan hos Riksrevisjonen gjøre seg kjent med det offentlige innholdet av dokumenter i en bestemt sak når dokumentet er kommet inn til eller er sendt fra Riksrevisjonen. Bestemmelsene i offentleglova gjelder tilsvarende, så langt de passer.

For saksdokumenter som er utarbeidet av eller til Riksrevisjonen i saker som den vurderer å legge fram for Stortinget som ledd i den konstitusjonelle kontroll, skal offentlighet først inntre når saken er mottatt i Stortinget. Riksrevisjonen varsler vedkommende forvaltningsorgan om at saken er av en slik art. Er en slik sak ferdigbehandlet uten at den vil bli oversendt Stortinget, inntre offentlighet når Riksrevisjonen har varslet vedkommende forvaltningsorgan om at saken er ferdigbehandlet.

Stortinget kan gi regler som utfyller eller gjør unntak fra offentleglovas anvendelse på Riksrevisjonen og fastsette i hvilken utstrekning forskrifter gitt i medhold av offentleglova skal gjelde for Riksrevisjonen.

navnene. For at pensjonistene, ikke minst Talleraas og Stangeland, skulle få tilsvarsrett, men ikke kontakte hverandre for å samordne sine forklaringer, ringte vi samtidig til alle seks klokka 15 den 26.08 og stilte dem likelydende spørsmål. Kjell Magne Bondevik ble intervjuet av Dagsavisens utsendte utenriksmedarbeider i USA.

Navnene ble publisert på dagsavisen.no på ettermiddagen 26.08, altså samme dag som den første saken sto på trykk i papiravisen.

<http://www.dagsavisen.no/innenriks/article365653.ece>

I det øyeblikk vi hadde navnet på de seks pensjonistene som hadde fått for mye pensjon, begynte vi å kartlegge deres privatøkonomiske situasjon. Til dette brukte vi skattelister, samt bizweb, der vi fant oversikt over eierskap og roller i ulike firmaer. På disse firmaenes hjemmesider fant vi deretter ytterligere informasjon om pensjonistenes eierposisjon og roller. Vi rullet opp saken samtidig som finanskrisen satte inn. Det førte til svært labile aksjekurser, og vi brukte derfor kursene på www.oslobors.no for å få et mest mulig oppdatert bilde av formuesforhold.

Disse opplysningene ga oss grunnlag for å vinkle oppfølgeren på Stangeland og Talleraas. Det at de, som aktive næringslivsaktører og styregrossister med millionformuer hadde mottatt utrettmessig pensjon, var det mest skrikende eksempelet på hvor lukrativ ordningen var og hvor dårlig utbetalingene ble kontrollert.

Dagsavisen 27. august 2008:

«Millionærer fikk for mye.

To av politikerne som er mistenkt for å ha skaffet seg for store pensjonsutbetalinger fra Stortinget, har store millionformuer. De to er Høyre-politikeren Anders Talleraas og Magnus Stangeland fra Senterpartiet. Ifølge de sist tilgjengelige ligningstallene fra 2006 har Talleraas en formue på over 11 millioner kroner, mens Stangeland har over 53 millioner kroner i formue.»

Samme dag som denne saken sto på trykk (onsdag 27. august) besluttet Riksrevisjonen å offentliggjøre en versjon av rapporten der navnene var sladdet (se vedlegg 4). Ved å sammenstille opplysninger fra en rekke kilder ble det mulig å identifisere hvem som var hvem i den sladdete rapporten og hvor mye de skulle ha fått i urettmessig pensjon.

I dette identifiseringsarbeidet gjorde vi en feil. Riksrevisjonen ga en vurdering av sju uidentifiserte stortingspensjonister i sin rapport. Riksrevisjonen mente seks av de sju hadde fått for mye pensjon, mens den siste kunne ha hatt rett på den utbetalte pensjonen. Vi identifiserte i vår nettutgave på ettermiddagen onsdag 27.08 Hallgrim Berg (H) som en av de seks som hadde mottatt for mye, mens han i virkeligheten var den pensjonisten som Riksrevisjonen mente kunne ha hatt rett på pensjon. Denne feilen ble rettet opp i løpet av en times tid og ikke gjentatt i papiravisen dagen etter. Dessverre ble feilen reproduisert i andre medier, som ikke kildehenviste til Dagsavisen og dermed heller ikke fikk rettet opp sin feil. Dagsavisen beklaget dette offentlig i TV- og radiodebatter med Hallgrim Berg samme dag.

3. TREDJE MÅL: AVDEKKE SYSTEMSVIKT

Hva ville skje med de som hadde fått for mye og hva ville skje med hele pensjonssystemet? Dette var sentrale spørsmål videre. Vi fulgte det juridiske sporet, sjekket foreldelsesfrister og brakte Økokrim på banen. Få dager senere politianmeldte partiet Rødt de tidligere stortingsrepresentantene.

Det ble stadig klarere for oss at Stortinget hadde ønsket å legge lokk på saken, sannsynligvis fordi den tålte dagens lys veldig dårlig. Flere kilder hadde jo sagt rett ut at de ikke ønsket at mediene skulle legge seg opp i dette, og folk tidde eller løy helt til de innså at løpet var kjørt da vi trykket den første saken. Derfor ville vi vite hvor lenge denne saken hadde vært kjent – og holdt skjult.

Vi fant ut at alarmen gikk hos riksrevisor Jørgen Kosmo allerede ved nyttår, og lagde en sak på dette 28. august 2008:

«Alarmen gikk før jul.

Pensjonsskandalen ved Stortinget slo ned som en bombe hos riksrevisor Jørgen Kosmo rett etter jul. – Den gjorde det da ansvarlig for revisjonen av Statens Pensjonskasse rapporterte opp til meg om funnene i stikkprøvekontrollen av stortingspensjoner, forteller riksrevisor Jørgen Kosmo til Dagsavisen».

30. april fikk Stortingets pensjonsstyre ved leder Sigvald Oppebøen Hansen brev fra Riksrevisjonen med den foreløpige rapporten, som viste at flere stortingsrepresentanter urettmessig hadde fått utbetalt flere millioner kroner i pensjon.

27. mai svarte Stortingets pensjonsstyre Riksrevisjonen og 25. juni gikk et nytt brev fra Riksrevisjonen med den endelige rapporten til pensjonsstyret og til Stortingets presidentskap.

Vår viktigste oppgave videre var å sette et kritisk søkelys på pensjonssystemet og Stortingets pensjonsstyre, som etter avsløringen av feilutbetalinger nøyde seg med å skrive brev til 42 andre pensjonister og be dem ta kontakt hvis de var i tvil om reglene.

Vi brukte en god del tid og krefter på å finne ut hvem som har ansvaret for pensjonsutbetalingene og hvordan det fungerer i praksis. Den nødvendige informasjon og dokumentasjon om dette var ikke samlet ett sted, men spredt over mange steder.

Ansvaret for Stortingets pensjonsordning er svært oppdelt: Stortinget har selv regulert sine pensjoner, men arbeidet med å innvilge den enkeltes søknader er delegert til Stortingets pensjonsstyre, der det sitter representanter for ulike partier. Ordningen administreres, og konkrete spørsmål representantene måtte ha om ordningen og utbetalingene, besvares av ansatte i Stortingets sekretariat, mens utbetalingene besørges av Statens pensjonskasse, basert på et vedtak oversendt fra Stortingets pensjonsstyre.

En av de tingene som overrasket oss mest, var at det ikke fantes ett ord noe sted, heller ikke i særloven om stortingspensjoner, om sanksjoner dersom man brøt reglene, og det forelå heller ingen som helst kontrollrutiner ovenfor de som fikk utbetalt pensjon. Det står i sterk kontrast til Folketrygdloven og de

offentlige pensjonsordningene til folk flest, som har svært strenge kontrollrutiner, i tillegg til strenge sanksjoner for de som, med eller uten hensikt, får utbetalt mer pensjon enn de skulle ha fått.

Vi gikk gjennom alle årsmeldingene til pensjonsstyret siden 1997 og fant at de som hovedregel har møttes bare 1-3 ganger i året.

Etter gjentatte forespørsler over flere dager fikk vi utlevert en liste over tidligere stortingsrepresentanter som siden 1998 har mottatt pensjon etter 75-årsregelen (se vedlegg 5). Da vi gikk den etter i sømmene, viste den seg å inneholde en rekke feil. Det tegnet seg et bilde av at Stortinget ikke hadde kontroll med sine egne pensjonsutbetalinger.

Dagsavisen 2. september 2008:

Vi bestemte oss også for å se nærmere på hvordan den særegne gullpensjonen ble skapt i 1981. Vi ba om å få utlevert referatet fra debatten i Odelstinget 2. juni 1981 om forslaget til ny lov om pensjonsordning for stortingsrepresentanter. Det viste at flere stortingsrepresentanter gikk inn for enda fetere ordninger enn de som til slutt ble vedtatt.

Fra midten av september og fram til begynnelsen av januar var det liten utvikling i pensjonssaken. Dette var den perioden Kjørstad-utvalget arbeidet med sin rapport, og det lekket ikke noe informasjon ut fra det arbeidet.

8. januar 2009 ble så Kjørstad-utvalgets rapport lagt fram. Den fastslo at seks tidligere stortingsrepresentanter, deriblant de to tidligere statsministrene Gro Harlem Brundtland (Ap) og Kjell Magne Bondevik (KrF), hadde fått utbetalt for mye pensjon. Riksrevisjonen hadde også utpekt seks stortingspensjonister, men ikke de samme seks. Brundtland og Thor-Eirik Gulbrandsen (Ap) var nye navn på listen, mens Thorbjørn Berntsen (Ap) og Erik Dalheim (Ap), som begge sto i Riksrevisjonens rapport, ble frikjent av Kjørstad-utvalget.

13. januar kunne Dagsavisen fortelle at Anders Talleraas, som ble «felt» av både Riksrevisjonen og Kjørstad-utvalget, fortsatt mottar pensjon.

Dagen etter ba Stortingets pensjonsstyre om å bli nedlagt og at styrets oppgaver skulle overføres til Statens Pensjonskasse (SPK).

Riksadvokaten mottok Kjørstad-utvalgets rapport, og sendte den videre til Økokrim med beskjed om å ta stilling til om det er grunnlag for etterforskning. Der sto saken da denne rapporten ble sluttført.

KILDEBRUK

Fordi ikke bare navnene, men mange av opplysningene vi fikk ut under arbeidet med saken, kom fra anonyme kilder, er det på sin plass at vi utdyper hvordan vi jobber med slike kilder. Det er problematisk å beskrive detaljert hvordan dette arbeidet foregikk og samtidig beskytte kildenes identitet. Vi har prioritert kildenes sikkerhet foran detaljrikdommen i denne rapporten.

Før vi hadde publisert den første saken, var det svært vanskelig å få anonyme kilder i tale. Alle som kjente til rapporten fra Riksrevisjonen, ønsket å dysse saken ned. En person sa rett ut at Stortinget helst så at de fikk ordne opp i denne saken i ro og mak uten at offentligheten fikk vite om det. Ellers ville det bli «så mye ubehag og bråk».

I startfasen var ikke dette et stort problem, fordi vi hadde en åpen, skriftlig kilde (følgebrevet til Riksrevisjonens rapport). Det inneholdt nok informasjon til at vi kunne sprekke saken. Ved å sprekke saken la vi press på kilder som ikke ville snakke med oss. Vi ville fjerne deres håp om at saken skulle forbli en hemmelighet som Stortinget kunne ordne så å si «privat». Det var en vellykket strategi. Etter at vi hadde publisert den første saken, fikk vi mye lettere tilgang til informasjon.

Dagsavisen har strenge regler for bruk av anonyme kilder². Det er naturlig, i og med at informasjon fra slike kilder ikke kan ettergås og konfronteres av andre på samme måte som informasjon fra åpne kilder kan.

På politisk avdeling har det vært tradisjon for å praktisere bruken av anonyme kilder slik at informasjon som utelukkende kommer fra slike, må bekreftes av minst to andre. Det må altså tre anonyme kilder til. De anonyme kildene må dessuten være uavhengige, i den forstand at de må ha klart ulike agendaer i forhold til informasjonen de gir. I politisk journalistikk er dette et viktig poeng: To kilder med samme agenda er ikke stort bedre enn en.

Vi mente det var riktig og viktig å publisere navnene. For det første ville dette bringe nye opplysninger i saken, fordi noen da kunne motsi Riksrevisjonens påstander. For det andre ville disse kildene, dersom de var villige til å snakke, komme med utfyllende informasjon om hvordan systemet på Stortinget faktisk fungerte. For det tredje ville en identifisering fjerne mistanke fra andre. For det fjerde mener vi det er riktig at våre folkevalgte som har fått millioner av kroner for mye ved å tøyne eller bryte reglene, må stå offentlig til ansvar. Dette er ikke vanlige pensjonister, men våre fremste folkevalgte.

Det var vanskelig å få tak i navnene av flere grunner. De seks aktuelle personene visste ikke selv at de var med i Riksrevisjonens rapport. Vi kunne

² 3.4. Dagsavisen skal i hovedsak basere sin journalistikk på åpne kilder med fullt navn. Anonyme kilder kan brukes når dette er eneste måten vi kan presentere viktig informasjon. I så fall skal vi søke å gi leseren en beskrivelse av kildens troverdighet og posisjon.

3.5. Det må stilles spesielt strenge krav til kildekritikken når det brukes anonyme kilder. Opplysninger fra slike kilder må kontrolleres nøye.

3.6. Personkarakteristikker skal ikke baseres på anonyme kilder.

3.7. Det er redaksjonsledelsen som vurderer grunnlaget for bruk av anonyme kilder.

3.8. Opplysninger fra kilder som er gitt løfte om kildevern publiseres under redaktørens personlige ansvar og bedriftens økonomiske ansvar. Den enkelte medarbeider plikter derfor å oppgi disse kildene på forespørsel ansvarlig redaktør, slik at en avgjørelse kan fattes på best mulig grunnlag.

altså ikke gå bredt ut og kontakte samtlige pensjonister som fikk pensjon etter 75-årsregelen, for å spørre om de hadde vært i kontakt med Riksrevisjonen. Mange kilder hadde dårlig eller feil kunnskap om hvilke navn som sto i rapporten. Minst en kilde løy. Etter at hele avdelingen hadde jobbet målbevisst i flere timer fikk vi likevel bekreftet seks navn fra to uavhengige kilder. Vi begynte med å få opplyst at det var en «storfisk» (Kjell Magne Bondevik) og en «ganske stor fisk» (Thorbjørn Berntsen, senere frikjent). Vi gjettet at storfisken var enten Gro Harlem Brundtland eller Kjell Magne Bondevik. Vi fikk raskt avkreftet Gro. Dermed spurte vi flere om Bondevik direkte. Dette fikk vi til slutt bekreftet. Når ett navn først var ute, var det lettere å få ut resten. Grunnen kan ha vært at mange av kildene mente at Bondevik var den store sensasjonen, og da var det ikke så farlig å komme med flere navn. Det som uroet oss, var imidlertid at vi hadde ett navn for mye. I Riksrevisjonens rapport var det nevnt seks pensjonister. Vi hadde sju. På dette tidspunktet visste vi at det fantes et utkast og en endelig rapport, og at vi hadde fått informasjon fra begge. Vi visste også at det var to navn som hadde falt ut fra utkast til endelig rapport. Dermed visste vi at ett eller to navn på vår liste var galt. Vi hadde nå to kilder på de sju navnene. Vi manglet en. Den siste kilden var ikke villig til å gi oss opplysninger vi ikke allerede hadde, men kunne korrigere dersom andre kilder ga oss gale navn. Vedkommende sa at Ingrid Willoch var feil. Hun ble tatt ut av listen, og vi satt da igjen med seks navn.

Vi er svært glade for at vi var strenge på å ha tre kilder, for den tredje kilden stoppet flere gale opplysninger underveis. Uten denne siste kilden ville feil personer ha fått sitt navn offentliggjort i den første fasen. Dessverre klarte vi ikke helt å unngå feil. Som nevnt ovenfor ble et galt navn lagt ut på våre nettsider en kort stund før det ble tatt vekk igjen.

Vi mener dette er en lærdom ikke bare vi har nytte av: Kildekritikken overfor anonyme kilder bør være ekstra streng. For oss fungerer tommelfingerregelen med minst to, helst tre veldig bra. I denne saken var det ekstra viktig med tre uavhengige kilder som bekreftet det samme.

KONSEKVENSER

GRANSKINGSUTVALG

- 2. september 2008 vedtok Stortingets presidentskap for første gang i historien å sette landets folkevalgte forsamling under ekstern granskning.
- 4. september ble Kjønstad-utvalget nedsatt og gitt mandat til å granske alle utbetalinger av alderspensjon etter den såkalte 75-årsregelen de siste ti år og fikk frist til utgangen av 2008.
- En hastebehandlet særlov: For å gi granskerne tilgang til taushetsbelagt informasjon. Loven ble banket enstemmig igjennom Odelstinget 6. oktober og Lagtinget 9. oktober 2008: Inst. O.nr.80 (2007-2008), beslutning O.nr.1 (2008-2009).
- En hard dom av granskerne: 8. januar 2009 avga utvalget rapporten «Rettsikkerhet ved tildeling og oppfølging av stortingspensjoner». <http://www.stortinget.no/Global/pdf/Diverse/utredning%20om%20stortingspensjon.pdf> (se vedlegg 6)

Kjønstad-utvalget uttalte blant annet:

«Pensjonsordningen (...) har levd i en nisje, uten tilsyn og kontroll fra andre organer og personer.»

«Pensjonsordningens styre (...) har behandlet svært få saker etter 75-årsordningen. Styret har i meget begrenset utstrekning hatt kunnskaper om dette saksområdet.»

«Pensjonsordningen for stortingsrepresentanter har ikke fulgt opp pensjonistenes inntektsforhold etter at pensjon er innvilget (...)».

«Pensjonsordningens saksbehandling har i stor utstrekning vært muntlig. Det gjør det vanskelig å etterprøve det som har skjedd (...)».

Utvalget konkluderer med at seks av stortingspensjonistene ikke har oppfylt vilkårene for pensjon i hele perioden de har vært i 75-årsordningen, fordi de har tjent for mye enn den lovbestemte grensen.

Utvalget understreker at styret for Pensjonsordningen kan stanse løpende pensjoner, vurdere krav om tilbakebetaling av feilutbetalte pensjoner og om eventuelle krav er foreldet.

Flere utredninger?: Utvalget anbefaler at Stortingets konstitusjonelle kontor må utrede om statsrådstid skal telle som stortingstid for utbetaling av pensjon.

Ny lov?: Utvalget anbefaler at Presidentskapet nedsetter en hurtigarbeidende lovkomité som gis i oppdrag å utarbeide utførlige bestemmelser om 75-årsordningen.

PENSJONSSTYRET KASTER KORTENE

14. januar 2009 gir Styret for pensjonsordningen beskjed om at det ønsker alle sine oppgaver overført til Statens pensjonskasse.

Ny lov:

15. januar vedtar Stortingets presidentskap å overføre forvaltningsansvaret for stortingspensjonene til Statens pensjonskasse. Overføringen krever en lovendring, som fremmes for Stortinget 3. februar.

Framtidige stortingspensjoner:

Avsløringen av pensjonssaken slår inn i det pågående arbeidet til Johnsen-utvalget. 8. mars 2007 startet et utvalg ledet av tidligere finansminister Sigbjørn Johnsen arbeidet med å tilpasse pensjonsordningen for stortingsrepresentanter til den nye pensjonsmodellen i folketrygden og pensjonsordningen for statsansatte. Johnsen-utvalget skal etter planen legge fram forslag i løpet av februar 2009.

Er det mer nå?

Lov om stortingspensjoner ble vedtatt så langt tilbake som i 1950, og fornyet i 1981 – og ekspertutvalget som har gransket saken på heltid i fire måneder skriver: *«Ekspertutvalget har hatt meget kort tid – ca. fire måneder – til å utføre et omfattende arbeid. Det har derfor ikke vært anledning til å gå så grundig inn i alle spørsmålene som ønskelig.»*

Dagsavisen kommer til å fortsette arbeidet med saken.

TIDSBRUK

Ettersom vi ikke dokumenterte mengden arbeidstid brukt på saken underveis, blir dette et overslag. Men vi jobbet først mange timer med å få ut dokumentasjon som viste at Riksrevisjonen faktisk mistenkte pensjonerte stortingsrepresentanter, og da vi bestemte oss for å publisere, jobbet hele redaksjonen fulltid og mange timer overtid hver dag i en hel uke. Totalt har vi regnet ut at vi brukte rundt 330 arbeidstimer, som tilsvarer 8-9 ukesverk på arbeidet fram til første publisering og de to påfølgende ukene. På toppen kommer tid brukt til reportasjeledelse og kommentarskriving i tillegg til at flere medlemmer av vår redaksjon deltok i debattprogrammer i ulike etermedier.

Hvor mye tid vi har brukt på saken etter de to første ukene, har vi rett og slett ikke oversikt over, fordi vi har gjort en god del arbeid som aldri manifesterte seg i saker, og fordi mye av arbeidet er gjort parallelt med og innimellom jobbing med helt andre saker.

Dessuten har alle brukt en god del fritid på å snakke både med hverandre og en lang rekke kilder i telefonen, og dessuten lese og komme med innspill på saker på e-post.

SPESIELLE ERFARINGER

Politisk avdeling i Dagsavisen er relativt liten. Prioritering, samarbeid og redaksjonsledelse har vært helt nødvendige forutsetninger for at vi har kunnet

gjøre denne avsløringen. Under arbeidet med denne saken bestod vår redaksjon av fire reportere, hvorav en jobbet 50 prosent, samt en vikar. Alle går i turnus, noe som betyr at vi i praksis sjelden er mer enn tre reportere på jobb om gangen. Den uken vi publiserte, sluttet dessuten en av våre fast ansatte. Alle hos oss har til daglig et stort ansvar for egne saksområder og krav om en jevn saksproduksjon. Alle unntatt en er småbarnsforeldre, noe som gjør at ingen kan droppe alt hjemme i lange perioder og bare være på jobb. Det har vært en forutsetning for å drive fram denne saken at vi har prioritert svært hardt, vi overlot en kort periode så godt som all annen politikk til byråer og andre avdelinger på huset. Det har også vært helt nødvendig at vi hele tiden har samarbeidet tett og sørget for at de som til enhver tid har sittet på jobb har hatt all nødvendig informasjon. Særlig etter at saken sprakk, jobbet vi med ekstremt kompetente, ressurssterke konkurrenter og et voldsomt tidspress. Vi synes selv at vi klarte oss godt, og dette skyldes i stor grad at vi er vant til å samarbeide tett, og hadde god reportasjeledelse.

Oslo, 21. januar 2009

Irene Halvorsen

Kjetil Elsebutangen

Hege Ulstein (sign.)

Kaia Storvik

Jan Inge Krossli (sign.)